

**Írásbeli megjegyzések a Magyarország alkotmányozási folyamatában felmerült, „az emberi élet fogantatástól kezdődő védelméről” szóló szövegtervezetekhez
2011. március 10.**

I. Bevezetés

A Magyar Női Érdekvédelem Szövetség, valamint a Center for Reproductive Rights (a New York-i Reprodukciós Jogok Központja) tisztelettel arra kéri a Magyar Országgyűlés tagjait, hogy fontolják meg az új alkotmányt előkészítő parlamenti eseti bizottság által közzétett, a „Magyarország Alkotmányának Szabályozási Elvei” című dokumentumhoz, valamint a Fidesz-KDNP által 2011. március 9-én elfogadott alkotmánytervezethez fűzött megjegyzéseinket.¹ Megjegyzéseink az Alkotmánykonceptió Alapvető jogok és köteleességek című részében, illetve az Alkotmánytervezet Szabadság és felelősség cím alatt kifejtett, a magzati élet fogantatástól való védelméről szóló szövegekre összpontosítanak.

Az Európai Női Lobbi tagszervezeteként a Magyar Női Érdekvédelem Szövetség küldetése, hogy hozzájáruljon a nők és a férfiak közötti egyenlőség eléréséhez, a nők megerősítéséhez a köz- és a magánélet minden területén, így a szexuális és reprodukciós jogok szférájában is, valamint hogy hozzájáruljon a nőkkel szembeni erőszak minden formájának felszámolásához.² A Center for Reproductive Rights nemzetközi emberi jogvédő civil szervezet, amely nemzetközi, valamint összehasonlító jogi elemzéseket készít a reprodukciós egészséghez kapcsolódó kérdésekben kormányok és nemzetközi szervezetek, így az ENSZ, az Európa Tanács, az Európai Unió, valamint nemzetközi civil szervezetek számára.³

A nemzetközi és az európai nemzeti törvények és jogalkalmazás mind azt az álláspontot támasztja alá, hogy az emberi élet fogantatás pillanatában kezdődő védelme – mint alapvető emberi jog – jelentős mértékben ütközik a nők alapvető emberi jogaival. A nemzetközi és összehasonlító normák elismerik, hogy az állam magzati élet védelméhez fűződő érdeke legitim. Ez az érdek azonban csak arányos módon, és a várandós nő emberi jogait figyelembe véve érvényesíthető. Ennek megfelelően, Európa egyetlen országa sem terjeszti ki alkotmányában az emberi élet védelmét a fogantatás pillanatáig semmilyen formában, és csupán Írország alkotmánya ismeri el az élethez való jogot a születés előtt. Hasonlóképpen, sem a nemzetközi és regionális emberi jogi egyezmények, sem az ezen egyezményeket az emberi élet védelmében értelmező hivatalos testületek nem terjesztik ki a védelmet a születést megelőző időszakra. A nemzetközi és európai normák azonban számos olyan állami intézkedést nevesítenek, amelyek támogatják a méhen belüli élet fejlődését, és garantálják a nők emberi jogait is egyben.

Az élethez való jog alkotmányos elismerése a fogantatás pillanatától alapvető emberi jogként súlyos következményekkel járhat a nők életére és egészségére, továbbá jogbizonytalanságot teremthet, mivel ellentmond más alkotmányos védelmeknek és a nők emberi jogainak. Megnehezítheti, hogy a nők hozzáférjenek a legális abortuszhoz, a sürgősségi szülészeti ellátáshoz, az orvosi segédlettel történő megtermékenyítéshez, vagy akár azokhoz a diagnosztikai célokat szolgáló egészségügyi szolgáltatásokhoz, amelyek kismértékben ugyan, de veszélyeztethetik a terhességet. Felmerülhet az a kérdés, hogy ezen alkotmányos jog elismerése esetén az orvosok továbbra is jogosultak lesznek-e a megfelelő, akár életmentő kezelést nyújtani a várandós nőknek, ha ezzel veszélyeztethetik a magzatot. Ez

az alkotmányos jog elvonná a nőtől és az őt kezelő orvostól azt a jogot, hogy felmérjék a lehetőségeket, és közösen döntsék el, milyen kezelés lenne a legmegfelelőbb. A közelmúltban Lengyelországban megtagadták a kezelést egy nőtől, mert az orvosai attól tartottak, hogy a fertőzés kezelése veszélyeztetheti a magzatot. Az elmaradt orvosi kezelés miatt mind a nő, mind a magzat meghalt.⁴ Ezen túlmenően, mivel a fogantatás a megtermékenyítés pillanatában történik, az előtt tehát, hogy a megtermékenyített petesejt beágyazódna a méhfalba és ezáltal létrejönne a terhesség,⁵ súlyos alkotmányossági problémák merülhetnek fel, és hosszú bírósági és törvényalkotási csatározás indulhat el minden olyan esetben, amikor a “megfogant” életet még a terhesség kialakulása előtt éri úgynevezett ártalom. Ez történik a sürgősségi fogamzásgátlás,⁶ vagy az orvosilag asszisztált reprodukció, például in vitro megtermékenyítés esetében, az alkotmányos vitákra Olaszország⁷ és Lengyelország,⁸ a folyamatos jogi eljárásokra pedig Írország⁹ szolgál például.

Tekintettel az alkotmányos alapelvekre, és minden, az élethez való jogot érintő törvényi szabályozásra, arra kérjük Magyar Országgyűlés alkotmányozási folyamatban résztvevő tagjait, hogy mérlegeljék, milyen hatással lenne egy ilyen javaslat elfogadása a magyar nőkre, különösen a biztonságos abortuszhoz való hozzáférésre, valamint a várandós nők egészségügyi ellátására. Arra kérjük a magyar törvényalkotókat, hogy mielőtt elfogadnának egy ilyen rendelkezést, vegyék figyelembe a magyar alkotmányjogot, más európai országok tapasztalatait, valamint a nemzetközi emberi jogi egyezményekből következő kötelezettségeket, és fontolják meg, hogy milyen más, kevésbé korlátozó módszereket használhatnának a magzati élet védelmére. Beadványunk következő részében elemezzük Magyarországot, valamint más európai országok alkotmányának és alkotmányjogi gyakorlatának releváns elemeit, valamint a Magyarország által aláírt vonatkozó nemzetközi és regionális emberi jogi egyezményeket.

II. Az élethez való jog biztosításakor az európai nemzeti alkotmányok nem rendelkeznek arról, mikorra tehető az élet kezdete

Az európai országok következetesen úgy szövegezték meg alkotmányaikat, hogy az élethez való jog minősítés nélkül kerül megerősítésre, amely megegyezik az összes nagyobb emberi jogi egyezmény és dokumentum álláspontjával. Egyetlen európai alkotmány sem terjeszti ki az élethez való jogot a fogantatás pillanatától kezdve. Ráadásul egyetlen európai alkotmány sem terjeszti ki az élethez való jogot a születést megelőző időre, kivéve Írország alkotmányát, amely elismeri „a meg nem született személy jogát az élethez” (amelynek következtében Írország az Európai Unió tagállamai közül a legszigorúbb abortusz-szabályozással rendelkezik, Málta kivételével, ahol az abortusz teljes körűen tiltott). Minden egyéb európai alkotmány anélkül védi az élethez való jogot, hogy meghatározná, mikor kezdődik az. Olyan irányú rendelkezés elfogadása a Magyar Alkotmányban, amely az élethez való jogot a fogamzás pillanatától ismeri el, Magyarországot az egyetlen ilyen rendelkezést bevezető országgá tenné az Európai Unióban (és az Európa Tanácsban). Emellett Európában az utóbbi időben kudarcot vallott minden ilyen célú alkotmánymódosító törekvés, vagy hogy a magzat abszolút jogait akár csak alacsonyabb szintű törvényekben garantálják, részben azért, mert ez a nők egészségével és jogaival kapcsolatos alkotmányos és nemzetközi garanciákba ütközne, amelyek kiterjednek az abortuszhoz való jogra.

A világnak azokban az országaiban, amelyek alkotmányukban az élethez való jogot a születés előtt garantálják, nagyon szigorúak az abortusztörvények.¹⁰ Ezek az abortuszra vonatkozó korlátozások nem vezetnek kevesebb abortuszhoz, vagy magasabb születésszámhoz, hanem valójában a bizonytalan körülmények között végzett, tiltott abortuszok számát növelik, valamint „abortusz-turizmust” indítanak el.¹¹ Például Írországban az alkotmány és az abortusz korlátozása nem akadályozta meg az abortuszokat, hanem ahhoz vezetett, hogy évente több mint 5000 nő utazik Írországon kívülre abortuszt végeztetni.¹² Bár Lengyelország leszavazta az alkotmánymódosítást, amely a fogamzás pillanatától ismerte volna el az élethez való jogot, mégis az egyik legszigorúbb abortusztörvénnyel rendelkezik Európában, amelynek eredményeképpen becslések szerint évi 80–200 ezer tiltott abortuszt végeznek Lengyelországban, ami

jelentős veszéllyel jár a nők életére és egészségére. Sok lengyel nő a szomszédos országokba utazik abortuszt végeztetni.¹³ Ráadásul Lengyelországban az abortusztörvény ellenére nem nőttek a termékenységi mutatók, sőt azonos szinten sem maradtak, hanem a szigorú abortusztörvény 1993-as bevezetése óta folyamatosan csökkennek.¹⁴

III. A magyar és más európai alkotmányos gyakorlat nem támogatja az élethez való jog védelmét a fogamzástól

Az alkotmánybíróságok egész Európában, így Magyarországon is megerősítették, hogy, hogy az államnak legitim érdeke, hogy védje a születés előtti életet, azonban felismerték, hogy ez az érdek nem abszolút, hiszen a születés előtt, vagy a fogamzástól számított élethez való jog komolyan veszélyeztetheti a nők egészségét és emberi jogait. Ugyan az összes alkotmánybíróság elismeri, hogy az államnak *érdeke*, hogy védje a születés előtti életet, azt nem ismerik el, hogy a születés előtti életet *alkotmányos védelemben kell részesíteni*, és az ilyen értelmű jogértelmezések ellenében mindegyik bíróság fenntartotta az adott országban az abortuszhoz való hozzáférés jogát. A magzat fogamzástól számított védelméről szóló alkotmányos rendelkezés komoly alkotmányos harcokat eredményezne Magyarországon.

Magyarország. Az Alkotmánybíróság 1989-es felállítását követően a bírósághoz indítványt nyújtottak be a magzat „élethez való jogáról”, hogy korlátozzák a nők abortuszhoz való jogát. Az indítvány elbírálásakor 1991-ben az Alkotmánybíróság mérlegre tette a nők önrendelkezési jogát a magzat „élethez való jogával” szemben, valamint az állam kötelezettségével, hogy a magzatot védje. Az Alkotmánybíróság határozata szerint az abortusz tiltása alkotmányellenes lenne, mivel figyelmen kívül hagyná a nők önrendelkezési jogát, mindazonáltal a terhesség megszakításának korlátozás nélküli szabadsága is alkotmányellenes, mivel a magzat élete is védelemre szorul. Az Alkotmánybíróság érvelése szerint az állam életvédelmi kötelessége a születés előtt nem abszolút, így a terhes nő emberi jogai korlátozhatják azt. Az állam életvédelmi kötelessége azt jelenti, hogy az ok nélküli terhességszakításhoz való jog nem megengedhető. A Bíróság kijelentette, hogy a magzat jogi státusza elsődleges előfeltétele annak, hogy meg lehessen állapítani, hogy az abortusz alkotmányos-e, és ennek meghatározása a törvényhozók, és nem az Alkotmánybíróság feladata. A Bíróság úgy találta, hogy „Ha a törvényhozó úgy határoz, hogy a magzat jogilag ember, tehát olyan jogalany, akit megillet az élethez és méltósághoz való alanyi jog, akkor terhességszakítás is kizárólag azokban az esetekben végezhető, amelyekre nézve a jog eltűri az emberi életek közötti választást, és ennek megfelelően nem is bünteti az emberi élet kioltását. Ilyen eset például az, ha az anya életének megmentése érdekében válik szükségessé az abortusz.”¹⁵ Az 1991-es magyar alkotmánybírósági döntés eredményeképpen az Országgyűlés 1992-ben új abortuszrendelkezéseket hozott.¹⁶ A törvény értelmében a nő terhességszakításhoz folyamodhat, amennyiben ő vagy a magzat életét veszélyeztető egészségügyi probléma áll fenn, a várandósság bűncselekmény következménye, vagy állítása szerint „súlyos válsághelyzetbe” kerül a terhesség következtében.¹⁷ Az Országgyűlés a „súlyos válsághelyzet” esetét úgy határozta meg, mint olyan tényezők összessége, amely nagy valószínűség szerint „testi vagy lelki megrendülést, illetve társadalmi ellehetetlenülést okoz”¹⁸ A törvény szerint a nő abortuszhoz folyamodhat saját kérésére „súlyos válsághelyzetben” a terhesség első 12 hetében, amennyiben részt vesz tanácsadáson, és az abortuszkérelem beadásától számítva három napig vár, mielőtt az orvosi beavatkozást elvégeznék.¹⁹

Az 1992-es törvényt abortuszellenes csoportok megtámadták, arra hivatkozva, hogy a törvény alkotmányellenes, mivel (a) hiányzik belőle a magzat jogi státuszának meghatározása, illetve mivel (b) a „súlyos válsághelyzet” kitétel alapján korlátozás nélkül biztosít jogot az abortuszra.²⁰ 1998-as határozatában az Alkotmánybíróság visszautasította azt a felvetést, hogy a taláros testület határozzon a magzat jogi státuszáról. Az Alkotmánybíróság szerint a törvény nem fogalmaz *expressis verbis*, de az által, hogy a nő önrendelkezési joga a magzat jogával szemben prioritást élvez, a törvény a magzatot nem tekinti embernek. Ennélfogva az Alkotmánybíróság úgy döntött, hogy a „súlyos válsághelyzet”

feltételének megléte nem alkotmányellenes. Mindazonáltal az Alkotmánybíróság szerint (a) a „súlyos válsághelyzet” fogalma nem kellőképpen definiált, illetve (b) az Országgyűlés csupán úgy határozhatja meg a súlyos válsághelyzet meglétét, ha egyszersmind „a magzati élet védelmére irányuló, megfelelő ellensúlyt képező rendelkezéseket is megállapít”.²¹ A döntés indoklásában az Alkotmánybíróság megjegyezte, hogy a törvény a magzat jogállását kifejezetten nem határozza meg, hogy a magzat jogalanyiságát nem állapította meg, hogy a magzat jogairól nem rendelkezik.²² A Bíróság állítása szerint:

Minden olyan szabályozásnak, amely a terhesség megszakítását az olyan eseteken túl is megengedi, amelyekre nézve a jog eltúri az emberi életek közötti választást, szükségképpen azon kell alapulnia, hogy a magzat jogilag nem ember, nem jogalany...

[Így a magzat] életét és méltóságát nem illeti meg ezért az az abszolút védelem, ami az Alkotmány 54. § (1) bekezdéséből eredően a már megszületett embert megilleti.

A magzat jogalanyiságának el nem ismerése azonban nem jelenti azt, hogy a magzati élet nem élvez alkotmányos védelmet... ebben az esetben is megilleti a magzatot az a - nem abszolút - védelem, amelyet az élethez való jogból [Alkotmány 54. § (1) bekezdés] következően az állam a megfogant, keletkezésben lévő emberi életnek is nyújtani köteles. A (Törvény) sem teszi kérdéssé ezt a védelmet, hanem azzal összhangban a törvényhozó abból indult ki, hogy „a fogantatással induló magzati élet tiszteletet és védelmet érdemel” (Törvény, preambulumban), majd a normaszöveg is megismétli, hogy „a női és férfi ivarsejt egyesüléséből létrejött, az anyaméhben kifejlődő magzatot és a gyermeket váró nőt támogatás és védelem illeti meg”.²³

Szlovákia. 2007-ben Szlovákia Alkotmánybírósága alkotmányosnak ítélte azt a törvényt, amely lehetővé teszi a terhességmegszakítást a terhesség 12. hetéig. A Bíróság szerint bár a születés előtti életnek alkotmányos értéke van, és méltó lehet némi állami védelemre, nem tehető egyenlővé a nők élethez való jogával. A bíróság szerint „a meg nem született emberi élet alkotmányos értékét csupán addig a mértékig kell védelmezni, ameddig a védelem nem ütközik a nő szabadságával és magánélethez való jogával, és így nem jelent olyan kötelezettséget, amely túllép az Alkotmány hatáskörén.”²⁴

Portugália. Portugália Alkotmánybírósága folyamatosan fenntartja a terhességmegszakítást korlátozott körülmények között engedélyező törvényeket. Annak megállapításával, hogy a magzat nem lehet fontosabb, mint a nő alapvető joga az élethez, az egészséghez és a méltósághoz, a Bíróság hangsúlyozza, hogy „... az alkotmányosan védelmezett jónak, amely a születés előtti élet, utat kell engednie nemcsak más alkotmányos értékeknek és javaknak – amennyiben összeütközésbe kerül azokkal –, hanem mindenekelőtt bizonyos alapvető jogoknak (különös tekintettel a nők élethez, egészséghez, jó hírnévhez, méltósághoz, önkéntes anyasághoz, stb. fűződő jogaira).”²⁵ Egy későbbi esetben a Bíróság úgy döntött, hogy az alkotmány nem kötelez a terhességmegszakítás büntetőjogi szankcionálására a terhesség első tíz hetében.²⁶

Németország. Míg a német alkotmány védelmezi az élethez való jogot, a többi európai alkotmányhoz hasonlóan egy kivétellel nem terjeszti ki ezt a jogot a születés előtti időre. A német alaptörvény 2. cikkelye garantálja, hogy „mindenkinek legyen joga az élethez és a testi integritáshoz.”²⁷ Ugyanakkor a német Alkotmánybíróság elismerte a születés előtti élethez való alkotmányos jogot, és az állam köteletségét ezen jog védelmére.²⁸ A Bíróság emellett elismerte, hogy a születés előtti élethez való jogot a várandós nő jogaival szemben kell mérlegelni. 1975-ben a Bíróság megerősítette a jogalkotók hatáskörét, hogy engedélyezzék a terhességmegszakítást abban az esetben, ha az a nő élethez és egészséghez való jogának védelméhez az szükséges. A bíróság szerint ezekben az esetekben ha a nő „joga az élethez és a testi épséghez forog kockán, nem várható tőle ezek feláldozása a meg nem született élet érdekében.”²⁹ A Bíróság hangsúlyozta, hogy ezekben az esetekben „a másik, egyenlő mértékben védelemre érdemes érdek alkotmányos szempontból olyan sürgetően jut érvényre, hogy az állam jogrendje nem követelheti meg,

hogy a várandós nőnek minden körülmények között a meg nem született magzat jogait kell előnyben részesítenie.”³⁰ 1993-ban az Alkotmánybíróság elismerte, hogy a törvényhozás megengedheti a terhesség első 12 hetében a nő kérésére végzett terhességmegszakítást feltéve, ha a nő részt vesz tanácsadáson, és betartja a kötelező várakozási időt.³¹ 1995-ben a törvényhozás olyan törvényt hozott, amely dekriminalizálta a terhességmegszakítást az első trimeszterben a fent említett eljárási követelmények betartása mellett.³²

Amennyiben az új alkotmány a magzat életét a fogamzástól kezdve védeni rendeli, a magyar Alkotmánybíróságnak valószínűleg döntenie kell majd abban a kérdésben, hogy az ország érvényben lévő abortusztörvénye alkotmányos-e. Kritikus a helyzet, amennyiben az Alkotmánybíróság 1991-es döntése azt jelzi előre, hogy amennyiben a magzatot jogalanynak tekintjük, akkor a terhességmegszakítás csak abban az esetben engedélyezhető, amikor a várandós nő élete veszélyben forog (lásd fent).³³ Azonban egy ilyen döntés nem lenne összhangban a legtöbb európai ország gyakorlatával, és a világ egyik legszigorúbb abortusztörvényéhez vezetne. Emellett a döntés ellentmondana a nemzetközi és regionális emberi jogi egyezményeknek.

IV. A nemzetközi és regionális egyezmények nem terjesztik ki az emberi jogok védelmét a születés előtti időre

A Magyarország által is ratifikált nemzetközi és európai emberi jogi szerződések **viSSzautasítják**, hogy az emberi jogok védelmét kiterjessék a fogamzástól kezdődő vagy a születés előtti időre, elismervén, hogy az ilyen jogok kiterjesztése megakadályozza a reprodukciós egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférést, illetve sérti a nők emberi jogait.

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának első bekezdése az elidegeníthetlenség alapvető nyilatkozatával kezd: „Minden emberi lény szabadon *születik* és egyenlő méltósága és joga van.” (1. bekezdés).³⁴ A nyilatkozatot előkészítő egyeztetések (*travaux préparatoires*) történetéből kiderül, hogy a „születik” szót szándékosan használták, hogy kizárják az emberi jogok alkalmazását a magzatra, vagy a születés előtti időszakra. Benyújtottak javaslatot a „születik” szó törlésére, amelyet elvetettek, és amely az érvelés szerint részben a fogantatástól védte volna az élethez való jogot. Azonban a nyilatkozatot megfogalmazó egyik küldött, Franciaország képviselője úgy fogalmazott, hogy a „Minden ember szabadon születik és egyenlő” azt jelenti, hogy a szabadsághoz és egyenlőséghez való jog „a megszületés pillanatától az ember sajátja”.³⁵ Az 1. cikkelyt ezzel a szöveggel 45 szavazattal, kilenc tartózkodással hagyták jóvá.³⁶ Így a magzat az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata szerint nem rendelkezik jogokkal.

A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya

A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (ICCPR)³⁷ a 6(1). cikkelyében hasonlóképpen elveti az élethez való jognak a születés előtti időszakra történő alkalmazását. A tárgyalások történetéből kiderül, hogy olyan módosító indítványt nyújtottak be, amely kimondta volna, hogy az „élethez való jog a fogamzás pillanatától minden emberi lény sajátja, és ezt a jogot a törvény védi”, de ezt a javaslatot elvetették.³⁸

Így az Emberi Jogi Bizottság, amely értelmezi és figyelemmel kíséri, hogy az államok betartják-e a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányát többször hangsúlyozta, milyen veszélyekkel jár a terhességmegszakítás tilalma a nők életére nézve, mivel emiatt a nők tiltott terhességmegszakításhoz folyamodnak. Emellett ismételt felhívta az államokat, hogy liberalizálják abortusztörvényeiket.³⁹ Ez az álláspont problémákat jelentene, ha az Egyezségokmány szerint az élethez való jog a születés előtti időre

is kiterjedne.⁴⁰ Az Egyezségokmány által védett egyenlőség elvének hivatalos értelmezésében a Bizottság szintén hangsúlyozta az államok felelősségét, hogy csökkentsék a titokban elvégzett terhességmegszakítások miatt bekövetkező haláleseteket, valamint elismerte, hogy a szigorú abortusztörvények sérthetik a nők élethez való jogát.⁴¹

Az Emberi Jogi Bizottság határozata megállapította, hogy a gyógyító célú terhességmegszakítás megtagadása sérti a nők legalapvetőbb emberi jogait. A *K.L. kontra. Peru* esetben az Emberi Jogi Bizottság úgy érvelt, hogy amennyiben az állam mulasztása miatt a gyógyító célú terhességmegszakítás előnyeit a folyamodó nem élvezheti, és emiatt depresszió és érzelmi válsághelyzeten megy keresztül, ez a 7. cikkely megsértése (Senkit sem lehet kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó elbánásnak vagy büntetésnek alávetni).⁴² Ez a kitétel független a gyógyító célú abortusz jogszerűségétől. A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 7. cikkelye ennél fogva úgy értelmezhető, hogy állami garanciát követel a törvényes terhességmegszakításra, ahol arra a nő fizikai vagy mentális egészségének védelme céljából van szükség. Az Emberi Jogi Bizottság utasította az államot, hogy hatékony jogorvoslatot biztosítson a panaszosnak, beleértve a kártérítést, valamint tegyen lépéseket a hasonló jogsértések elkerülésére a jövőben.⁴³ Ez a határozat világosan rámutat arra az ellentmondásra, amely az életet a fogantatás pillanatától védő alkotmány és az ország azon kötelezettsége között állna elő, hogy az államnak védenie kell a kulcsfontosságú állampolgári és politikai jogokat.

Egyezmény a gyermek jogairól

A fentiekhez hasonlóan mind a tárgyalások (*travaux préparatoires*), mind pedig a szakértői bizottság értelmezése világossá teszi, hogy az Egyezmény a gyermekek jogairól³⁰ nem védi az életet a születés előtt. Hibás az az ezzel ellentétes érvelés, amelyet a Bevezetés 9. bekezdésére alapoznak, amely kimondja: „a gyermeknek, figyelemmel fizikai és szellemi érettségének hiányára, különös védelemre és gondozásra van szüksége, nevezetesen megfelelő jogi védelemre, születése előtt és születése után”⁴⁴

Az előkészítő tárgyalások (*travaux*) során világossá tették, hogy a „születés előtt” kitétel, amelyet általánosságban úgy értelmeznek, mint biztosítékot a várandós nő számára a megfelelő táplálék, egészség és támogatás vonatkozásában, nem befolyásolhatja a nő választását, hogy a nem kívánt terhességének véget vessen. A Bevezetés eredeti szövege nem tartalmazta a jogi védelemre történő utalást „a születés előtt és után”, bár ugyanezt a nyelvezetet használták a korábbi Gyermekek jogairól szóló nyilatkozatban. A Vatikán javasolta az egyezmény kiegészítését ezzel a mondattal, ugyanakkor „azt állította, hogy a módosítás célja nem a terhességmegszakítás lehetőségének kizárása”.⁴⁵ Bár a „születés előtt és után” kifejezést elfogadták, annak korlátozott célját megerősíti a kijelentés, hogy „a Munkacsoport nem kívánja előre meghatározni az 1. cikkely értelmezését, vagy az államok részéről az egyezmény bármelyik rendelkezését.” Az utalás az „gyermek” meghatározására történik. Az 1. cikkely szerint: „Az Egyezmény vonatkozásában gyermek az a személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be...”

A Gyermekjogi Bizottság, a Gyermekjogi Egyezmény rendelkezéseit értelmező és alkalmazó szakértői testület, a fentiekhez hasonló módon nem ismeri el a magzat élethez való jogát. A Bizottság ismételtelen kifejezte, hogy fontosnak tartja a serdülő lányok hozzáférését a biztonságos terhességmegszakításhoz, illetve annak szükségességét, hogy az államok „hozzáférést biztosítsanak a szexuális és reprodukív egészségügyi szolgáltatásokhoz, beleértve ... a biztonságos terhességmegszakítási szolgáltatásokat”.⁴⁶ (kiemelés hozzáadva) Záró megfigyeléseiben különböző állami jelentésekre reagálva a Bizottság elismerte, hogy a biztonságos abortusz részét képezi a serdülő lányok a 24. cikkelyben biztosított, megfelelő egészséghez való jogához, és megjegyezte, hogy „a várandós nők magas elhalálozási aránya, amely nagymértékben az illegális terhességmegszakításoknak tudható be”, nagy arányban járul hozzá a gyermekek nem megfelelő helyi egészségi körülményeihez.⁴⁷ A Bizottság emellett kifejezetten felhívta az államokat hogy „vizsgálják felül ... a meglévő törvények alapján, gyógyítási céllal végzett terhességmegszakításokkal kapcsolatos gyakorlatukat ... az illegális terhességmegszakítások megelőzése

és a leánygyermek mentális és fizikai egészségének javítása érdekében⁴⁸ A fent említett információk alapján a „gyermek” meghatározása az Egyezmény értelmezésében nem foglalja magába a magzatot.

Az Egyesült Nemzeteknek a nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés minden formájának kiküszöböléséről szóló egyezménye

Míg az Egyesült Nemzeteknek a nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés minden formájának kiküszöböléséről szóló egyezménye (a CEDAW) ⁴⁹ kifejezetten nem védi az élethez való jogot, illetve utal a terhességmegszakításra, a Bevezetésben megerősíti az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának álláspontját, hogy „minden emberi lény szabadon születik és egyenlő méltósága és joga van”, és kijelenti, hogy „mindenfajta megkülönböztetés nélkül, ideértve a nemek közötti megkülönböztetést is - mindenkit megillet az említett Nyilatkozatban felsorolt összes jog és szabadságjog...”. Az Egyezmény emellett rendelkezik a reprodukív jogok általános alapjáról a 16(e) cikkelyben, amely szerint mindenki számára biztosítani kell „azonos jogokat arra, hogy szabadon és felelősen dönthessenek gyermekeik számáról és a gyermekszülések közé eső időközről, valamint hogy hozzájussanak mindahhoz a tájékoztatáshoz, oktatáshoz és eszközökhöz, amelyek lehetővé teszik számukra az említett jogok gyakorlását” .

Mivel a reprodukív döntésekre vonatkozó jogok és a nők élethez való egyenlő joga elválaszthatatlanok egymástól, a CEDAW Bizottság gyakran foglalkozik a terhességmegszakítással a nők egyenjogúsága kontextusában. Az egészségről szóló általános ajánlás⁵⁰ szerint a CEDAW Bizottság elismeri annak fontosságát, hogy a nők joga az egészséghez a várandósság és a szülés ideje alatt szorosan kapcsolódik élethez való jogukhoz. A Bizottság magyarázata szerint a reprodukív egészségügyi szolgáltatások biztosítása a nők egyenjogúságának lényeges eleme, és kimondja, hogy „hátrányos megkülönböztetésnek minősül, ha egy részes állam elutasítja, hogy bizonyos reprodukív egészségügyi szolgáltatásokat törvényes keretek között biztosítson nők számára.” A nők számára nyújtott egészségügyi szolgáltatások akadályai például „a csak nők számára szükséges egészségügyi eljárások kriminalizálását, illetve az ilyen eljárásokat igénybe vevő nők büntetését célzó törvények.”⁵¹ Emellett a részes államokra vonatkozó jelentések elbírálásakor a Bizottság ismételten kifejezte súlyos aggályait a nem biztonságos terhességmegszakítás miatt bekövetkező halálesetek miatt, az ilyen haláleseteket a nők élethez való jogával hozva összefüggésbe, és felhívta az államokat, hogy töröljék el korlátozó törvényeiket és az egyéb akadályokat, amelyek meggátolják a nők biztonságos terhességmegszakításhoz való hozzáférését.⁵²

Európai egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről

Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezmény megfogalmazói erősen támaszkodtak az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatára, és a nyilatkozat keletkezéséről szóló feljegyzések alapján nem is merült fel a jogok fogantatástól számított kiterjesztése.⁵³ Az európai egyezmény 2. cikkelyében az élethez való jog védelmét az Egyetemes nyilatkozat szövegével fogalmazták meg.⁵⁴ Az Európai egyezmény bevezetője több ízben idézi az Egyetemes nyilatkozatot, és kijelenti, hogy az Egyezmény célkitűzésének megfelelően a kormányok „megteszik az első lépéseket egyes, az Egyetemes Nyilatkozatban foglalt jogok közös biztosítására.”⁵⁵ Ennek fényében az egyezmény kinyilvánítja, hogy az Európai egyezményben, valamint a 2. cikkelyben használt „mindenki” kifejezés az élethez való jog védelmével kapcsolatban nem alkalmazható a születés előtti időre.

Az Európai Bizottság Emberi Jogi Bizottsága és az Emberi Jogok Európai Bírósága régóta fennálló ítélkezési gyakorlata szerint a magzatot vagy embriót a jog nem tekinti a 2. cikkely értelmében vett „élet jogával rendelkező” személynek, és ezenfelül a magzat emberi jogokkal való felruházása ésszerűtlen mértékben korlátozná a nők jogait.

1980-ban a Paton kontra Egyesült Királyság esetben,⁵⁶ mikor egy férj nyújtott be keresetet, hogy megakadályozza felesége terhességének megszakítását, a bíróság kifejezetten elutasította azt a kérelmet, hogy a 2. cikkelyben foglalt, élethez való jog kiterjedjen a magzatra. Az Európai Bizottság szerint a 2.

cikkelyben és az Egyezmény szövegében máshol foglalt „mindenki” kifejezés nem terjed ki a magzatra. Ezen felül elismerte, hogy a magzat és a várandós nő elválaszthatatlan, és a nő jogainak elsőbbséget adott a 2. cikkely értelmében.⁵⁷

“A magzat élete szorosan összekapcsolódik a várandós nő életével, így nem tekinthető attól különállónak. Amennyiben a 2. cikkely hatálya kiterjedne a magzatra és annak védelmére, és az ezen cikkely értelmében abszolút mértékűnek tekintendő lenne, a terhesség megszakítását még abban az esetben is tiltottnak kellene tekinteni, amikor a terhesség folytatása súlyosan veszélyeztetné a várandós nő életét. Ez azt jelentené, hogy a magzat „meg nem született élete” magasabb értékűnek tekintett, mint a várandós nő élete.” (19. bekezdés)

A *Paton* esetet követte az *R.H. kontra Norvégia* (1992)⁵⁸ és a *Boso kontra Olaszország* (2002),⁵⁹ mindkét esetben a férfi partner nyújtott be keresetet a női partner terhességmegszakításának megakadályozására a magzat élethez való jogára hivatkozva. Mindkét esetben a Bizottság a *Paton* esetben hozott döntésének megfelelően fenntartotta a hatályos, megengedő abortusztörvényeket.

A Bíróság elismerte, hogy az államoknak van mérlegelési joguk abban, hogy védelmezik-e a magzatot, megjegyezve, hogy „nincs európai szintű konszenzus az élet kezdetének tudományos és jogi meghatározásáról,”⁶⁰ és elutasították, hogy a magzatot „személyként” kezeljék, még akkor is, amikor ez nem áll szemben a nő jogaival. A Bíróság lényegében úgy döntött, hogy Franciaországot nem kötelezi arra az Egyezmény, hogy az orvos viselkedését büntetőjogilag emberölésnek szankcionálja.⁶¹ Tágabb értelemben a *Vo* esetben hozott ítélet, amely elutasította, hogy az orvosi műhibát emberölésnek tekintse, megvédte az orvosokat és az egészségügyi személyzetet, hogy elrettentsék őket a terhességmegszakítás végzésében. A *Vo kontra Franciaország* (2004) esetben⁶² a Bíróság ismét elutasította a 2. cikkelyben meghatározott élethez való jog kiterjesztését a magzatra. A keresetet benyújtó nő kívánt terhességét veszítette el az orvos gondatlansága miatt, és úgy érvelt, hogy az orvost nem szándékos emberölésért büntetőjogi felelősségre vonni, hogy érvényesítsék a magzat állítólagos élethez való jogát.⁶³ A Bíróság újból a korábbi joggyakorlatnak megfelelően döntött, és úgy határozott, hogy „a meg nem született gyermek az Egyezmény 2. cikkelye értelmében nem tekintendő „személynek”, és amennyiben a meg nem született gyermeknek van „joga” az „élethez”, azt implicit módon korlátozzák az anya jogai és érkei”. Ez a döntés megóvta az orvosokat a külön büntetéstől, és így közvetett módon védi a nők hozzáférését a reprodukív egészségügyi szolgáltatásokhoz, beleértve a terhességmegszakítást, illetve egy sor nőgyógyászati beavatkozást.

A *Vo* esetben hozott döntés megerősítést nyert az *Evans kontra Egyesült Királyság* (2006)⁶⁴ esetében, ahol a panaszos az Európai egyezményben foglalt jogainak megsértése miatt folyamodott a bírósághoz, mivel partnere visszavonta hozzájárulását az embriók felhasználására, amelyeket majdani beültetésre hoztak létre és fagyasztottak le. A panaszos részben arra hivatkozott, hogy az, hogy az angol törvények szerint az embriókat meg kell semmisíteni, ha a partner visszavonja az azok tárolására vonatkozó engedélyét, sérti az embriók élethez való jogát, ami ellentmond az Egyezmény 2. cikkelyének. A Bíróság felidézve a *Vo kontra Franciaország* perben hozott ítéletét, és ismételten elutasította a 2. cikkelyben foglalt védelem kiterjesztését az embriókra. Utalva arra, hogy nincs sem tudományos, sem jogi konszenzus arról Európában, hogy az emberi élet mikor kezdődik, a Bíróság az erről való döntést az államok belátására bízta. Ebben a tekintetben pedig idézte az angol törvényt, amely szerint „az embrió nem rendelkezik önálló jogokkal és érkekekkel, és nem követelhet, illetve részére nem követelhető az a(z) Egyezmény) 2. cikkelyében biztosított élethez való jog.”⁶⁵ Ráadásul a Bíróság hosszan elemezte és összevetette a panaszosnak az embriók megőrzésére vonatkozó, illetve partnerének azok megsemmisítésére vonatkozó jogát, és ezen mérlegelés során nem utalt az „embrió érdekére”, jelezve, hogy az Egyezmény nem követeli meg az embriók védelmét.

Ha a magzatra, embrióra vagy zigótára vonatkozna a 2. cikkely, az összes fent leírt esetben rosszul döntött volna a Bíróság, és így a reprodukciós egészségügyi szolgáltatáshoz való jog veszélybe került

volna. A Bíróság és a Bizottság soha nem ismerte el, hogy a magzatot megilletné az Európai Egyezmény 2. cikkelyében biztosított, élethez való jog, és nem adott helyt a magzati élet állítólagos védelme érdekében a megengedő abortusztörvények semmisé tételének. Emellett megjegyezzük, hogy az Európai Unió Alapvető Jogok Chartája,⁶⁶ amely az EU Alkotmányának részét is képezi, Bevezetőjében megerősíti az Európai Egyezményben foglalt jogokat és az ahhoz kapcsolódó joggyakorlatot.

Ezek a döntések teljes mértékben egybevágóak az Emberi Jogok Európai Egyezményének történetével. Mint az előbb bemutattuk, az egyezmény története azt jelzi, hogy az átvette az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának értelmezését, amely csupán a születés után ismeri el a jogokat.

V. A nemzetközi és komparatív normák támogatják az eljárási és egyéb intézkedéseket, amelyek a születés előtti élethez és a nők emberi jogaihoz fűződő állami érdekek kiegyensúlyozását szolgálják⁶⁷

A nemzetközi és komparatív normák azonban sok állami intézkedést támogatnak, amelyek védik az állam születés előtti élethez fűződő érdekeit és ugyanakkor biztosítják a nők emberi jogait, de nem a fogamzástól számított élethez való jog elismerésével vagy annak alkotmányba foglalásával, illetve szigorú abortusztörvények segítségével. A nemzetközi normák a biztonságos terhesség, támogató családtervezés biztosításán keresztül támogatják a születés előtti életet, és az Európa Tanács sok tagállama fogadott el eljárási intézkedéseket abortusz-szabályozásában, amelyek egyensúlyt teremtenek az állam születés előtti élethez fűződő érdekei és a nők emberi jogai között.⁶⁸

Nemzetközi normák

A CEDAW elismeri, hogy a születés előtti élet védelmét szolgáló intézkedéseket a nők emberi jogaival összhangban kell érvényesíteni.⁶⁹ Ezen intézkedések közé tartoznak a biztonságos gyermekvállalással összefüggő szolgáltatások és a terhesség gondozás, a spontán vetélések számának csökkentése, beleértve az ismétlődő vetéléseket,⁷⁰ valamint az olyan szociális intézkedések, amelyek a várandós nő szociális és gazdasági terheit csökkentik⁷¹

Az államok emellett hozhatnak olyan intézkedéseket, amelyek csökkentik a terhesség megszakítások iránti igényt a megfelelő családtervezés és fogamzásgátlási szolgáltatások biztosításával.⁷² Az ENSZ Emberi Jogi Egyezményét felügyelő szervezetek állandóan arra hívják fel a figyelmet, hogy a terhesség megszakítások számának csökkentése családtervezési szolgáltatásokkal és felvilágosítás segítségével érhető el.⁷³

Összehasonlító normák

Az Európa Tanács legtöbb tagállama bevezetett eljárási és egyéb intézkedéseket, amelyek célja az állam születés előtti élethez fűződő érdekei és a nők emberi jogai közötti egyensúly megteremtése az abortusz-szabályozásban.⁷⁴ Az alábbi intézkedések – bár nehezebbé teszik a nő hozzáférését a jogszerű terhesség megszakításhoz – kevésbé terhelő eszközöket kínálnak az állam érdekében érvényesítésére a születés előtti élet védelmében, mint a korlátozó törvények vagy a szigorú büntetőjogi elmarasztalás.

2007-ben a szlovák Alkotmánybíróság az abortusztörvény alkotmányosságának vizsgálatakor kijelentette, hogy az állam már meghozott olyan intézkedéseket, amelyek figyelembe veszik a „meg nem született emberi élet” érdekeit: „a nőnek a terhesség művi megszakítását írásban kell kérnie. Ezután a nőnek orvosi vizsgálaton kell keresztüliesnie... Az érvényben lévő szabályozás szerint a nő akarata csupán a hozzáférhető formában benyújtott orvosi információk megfelelő mérlegelése után esik súlyosabban a latba, mint a meg nem született emberi élet védelme.”⁷⁵

Az Európa Tanács tagállamaiban általános eljárás a szakbizottságok vagy egészségügyi dolgozók által kiadott engedély. Ezek az eljárások biztosítják, hogy a terhességmegszakítással kapcsolatos döntés komoly legyen, és a születés előtti élet érdekeit megfelelően figyelembe vegye. Körülbelül huszonhat tagállam kívánja meg, hogy a kérelmezési időszakon túli vagy gyógyászati célú terhességmegszakítás kivételes engedélyezéséhez a nőnek egészségügyi dolgozóktól formális igazolást kelljen szereznie a terhesség megszakításának orvosi szükségességéről.⁷⁶

VI. Következtetés

Az élet védelmének, mint a fogantatás pillanatától, vagy a születés előtt bármely időponttól fennálló alapvető jognak alkotmányba foglalása nem illeszkedne az érvényes nemzetközi és regionális emberi jogi egyezményekhez, az azokat értelmező szervezetek joggyakorlatához, az európai nemzeti alkotmányokhoz és joggyakorlatokhoz, beleértve Magyarországot is. Ráadásul egy ilyen rendelkezés megteremti annak alapját, hogy a nők egészsége és autonómiája sérüljön. Az emberi jogi szervek foglalkoztak ezzel az egymásra hatással az abortusz esetében, figyelembe véve a nők emberi jogait a méltósághoz, autonómiához, a magánélethez, az élethez és a személyes biztonsághoz, illetve az egyenlő bánásmódhoz valamint a diszkriminációmentességhez. A magyar állam egy sor regionális és nemzetközi emberi jogi egyezmény aláírásával és ratifikálásával ismételten elkötelezte magát a nők emberi jogainak védelme mellett – bármely új magyar alkotmánynak meg kell erősítenie és tiszteletben kell tartania ezeket a vállalásokat.

¹ Magyarország alkotmányának szabályozási elvei, <http://www.parlament.hu/biz/aeb/orsz/munkaanyag.htm> és a Fidesz-KDNP alkotmánytervezete http://static.fidesz.hu/download/219/Alk_terv_2011_9219.pdf

² A Magyar Női Érdekvédelem Szövetségről részletes információ található a www.noierdek.hu honlapon.

³ A Center for Reproductive Rights szervezetről részletes információ található a www.reproductiverights.org internetes oldalon.

⁴ Z. kontra Lengyelország, eset száma: 46123/08 (Emberi Jogok Európai Bírósága). 2004 elején fájdalmas és súlyos vastagbélbetegséget állapítottak meg egy lengyel nőnél, aki várandóssága második hónapjában járt. Az őt kezelő orvosok azonban jobban aggódtak a magzat életének védelme, mint a nő egészsége miatt. Lakóhelyén és a környékbeli nagyvárosokban számos orvos tagadta meg tőle a kezelést, bár kicsi volt a valószínűsége, hogy baj érnie a magzatot. 2004 szeptemberében a nő elvetélt, és hamarosan meghalt.

⁵ Az orvostudomány jelenlegi álláspontja szerint a terhesség a megtermékenyített petesejtnek a méhfalba történő beágyazódásával kezdődik. *Obstetrics: Normal and Problem Pregnancies* pg.31 (Steven G. Gabbe et al. eds., 1996) (1986); *Williams Obstetrics* pg. 86 (F. Gary Cunningham et al. eds., 21st ed. 2001).

⁶ A WHO definíciója szerint a sürgősségi fogamzásgátlás „olyan fogamzásgátlási mód, amely a védekezés nélküli közösülést követő első néhány napon használható a nem kívánt terhesség megelőzésére.” A sürgősségi fogamzásgátlás megelőzheti a terhesség kialakulását az ovuláció késleltetésével vagy megakadályozásával, illetve a megtermékenyített petesejt beágyazódásának gátlásával. A beágyazódás után azonban a sürgősségi tabletták már nem zavarják a létrejött terhességet. Lásd a WHO 244. számú Információs anyagát a sürgősségi fogamzásgátlásról, ami itt érhető el: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs244/en/index.html>

⁷ 2004-ben Olaszországban nagyon szigorú törvényt fogadtak el az in vitro megtermékenyítés (IVF) szabályozására. A törvény tiltja az embriók fagyasztását és megsemmisítését, és előírja, hogy minden, az eljárás során létrejött embriót be kell ültetni a nő méhében, függetlenül ennek orvosi kockázatától. A törvény célja az asszisztált reprodukció szabályozása, abból a célból, hogy „biztosítsa minden érintett jogát, így a fogantatás jogát.” Az olasz Alkotmánybíróság 2009-ben alkotmányellenesnek minősítette a törvényt, annak alapján, hogy az korlátozta a nőknek az elérhető legjobb orvosi ellátáshoz való jogát. Az alkotmánybíróság szerint csökkenteni kell a törvény alkalmazása következtében a nők egészségét fenyegető kockázatot, amelyet a többszörös ikerterhességek lehetséges komplikációi okoznak. Az Alkotmánybíróság megerősítette, hogy az ellátást biztosító orvosnak rendelkeznie kell azokkal az eszközökkel, amelyekkel teljes körűen képes felmérni az egészségügyi kockázatot. Olaszország. *Sentenza*. 151. Anno.2009. Corte Costituzionale. 1º de abril de 2009.

⁸ Lengyelországban az abortuszról szóló törvény 1993-as elfogadása óta számos liberális és konzervatív törvényhozó próbálta módosítani és megújítani a törvényt. Egyik próbálkozás sem járt sikerrel, de egyre fokozódik a lengyel társadalomban meglévő, az abortuszhoz kapcsolódó ellenséges hangulat. Bár a Parlament elfogadott egy módosítást, ezt a lengyel Alkotmánybíróság megsemmisítette. Lásd például: Department of Economic and Social Affairs, United Nations Population Division, Poland, *Abortion Policies: A Global Review* at 39 (2002); Adriana Lamackova and Christina Zampas, *Sexual and Reproductive Rights and Gender Equality: Fundamentals of Demography Policies in Europe*, Astra Network, Aug. 2007.

⁹ Írországban számos jogalkotási és bírósági küzdelem zajlott arról, hogy milyen körülmények között lehet alkotmányos a terhességmegszakítás, hogy jogszerű-e az abortuszról szóló információ terjesztése és befogadása, illetve hogy jogszerű-e külföldre utazni terhességmegszakítás céljából azóta, hogy egy 1983-as alkotmánymódosítás biztosítja a „meg nem születettek” élethez való jogát. Lásd például: Department of Economic and Social Affairs, United Nations Population Division, Ireland, *Abortion Policies: A Global Review* at 69 (2002); Főügyész kontra X és társai [1992] 1 IR (a jogesetben elismerték az öngyilkosságra készülő tizenéves terhes lány jogát a terhességmegszakításra az Alkotmánynak a várandós „anya” élethez való jogáról szóló rendelkezése alapján); Roche kontra Roche [2009] (a jogesetben visszautasították, hogy az embriókra is vonatkozna az Alkotmánynak a „meg nem születettek” élethez való jogát kimondó rendelkezése).

¹⁰ Lásd pl. a latin-amerikai országokat, amelyek az élethez való jogot kiterjesztik a születés előtti időszakra, illetve a fogamzás időpontjáig, és az alkotmányaik szintén nagyon szigorú abortusztörvényeket tartalmaznak, az élet alkotmányban foglalt védelmére hivatkozva. A latin-amerikai és a világ más részein érvényes abortusztörvényeket lásd a World Abortion Laws Fact Sheet oldalon (Tények a világ abortusszal kapcsolatos törvényeiről), Center for Reproductive Rights, <http://reproductiverights.org/en/document/world-abortion-laws-2008-fact-sheet>.

¹¹ Lásd ezen hozzászólások ENSZ elemzésének IV. részét; Reed Boland és Laura Katzive, *Development in Laws on Induced Abortion: 1998-2007*, International Family Planning Perspectives, volume 34, number 3, September 2008, page 110, elérhető: <http://www.guttmacher.org/pubs/journals/3411008.pdf>

¹² Az Európa Tanács Emberi Jogi Megbízottjának jelentését írországi látogatásáról (2008) 78-79. oldal, elérhető: https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=1283555#P352_82866

¹³ Lásd a Lengyel Női és Családtervezési Szövetség, *Nők Lengyelországban* című jelentését (Polish Federation for Women and Family Planning, *Women in Poland: Sexual and Reproductive Health and Rights*, az ENSZ Emberi Jogi Bizottságához benyújtott független jelentés (2004. szeptember), elérhető: <http://www.federa.org.pl/?page=article&catid=808&lang=2>. Általánosságban lásd az ENSZ Különmegbízottjának álláspontját a lehető legmagasabb szintű egészségügyi ellátáshoz való jogról, jelentés a lengyelországi küldetéséről (2010), elérhető: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/14session/A.HRC.14.20.Add3>.

¹⁴ 1990-ben Lengyelországban a születésszám 2,04 volt; 1995-ben 1,61; 1996-ban 1,58; 1997-ben 1,51; 2006-ban pedig 1,23. a lengyel Statisztikai Hivatal kiadványa a demográfia alakulásáról Lengyelországban (Varsó).

¹⁵ Alkotmánybírósági határozat, 64/1991 (XII. 17) (1991)

¹⁶ Az 1992. évi LXXIX. tv. a magzati élet védelméről, 1992. december 18.

¹⁷ Id. 6. bekezdés, 1. rész

¹⁸ Súlyos válsághelyzet az, amely testi vagy lelki megrendülést, illetve társadalmi ellehetetlenülést okoz, 5. bekezdés, 2. rész

¹⁹ Id.

²⁰ Alkotmánybírósági határozat 48/1998. (XI. 23)

²¹ Id. az 1. részt

²² Id. a 7. 10. részt

²³ Id. a 8. részt

²⁴ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. (A Szlovák Köztársaság alkotmánybíróságának döntése, No.) PL. ÚS 12/01-297, II.A.2.4. rész, 2007. december 4.

²⁵ Tribunal Constitucional Portugal (TCP), 1985. május 29. (D.R., No. 85, p. 58442) (Portugália.).

- ²⁶ Tribunal Constitucional Portugal (TCP) 1998. április 18. (D.R., No. 288, ¶ 47), elérhető: <http://www.tribunalconstitucional.pt/tc/acordaos/19980288.html> (2008. október 22-i állapot).
- ²⁷ Német alaptörvény, 2. cikkely, elérhető: <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/GG.htm>
- ²⁸ Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts [BverfGE] 39, 1 (F.R.G.) (megmagyarázza, hogy az élet „bármely esetben létezik, a fogamzástól számított 14. naptól”) fordította: Robert E. Jonas & John D. Gorby, A nyugatnémet abortuszdöntés: összehasonlítás a Roe kontra Wade jogesettel, 9 John Marshall J. Prac. & Proc. 605, 637 (1976).
- ²⁹ Id., a 648. részt
- ³⁰ Id.
- ³¹ Id., a 282–283, 285. részt
- ³² Büntető törvénykönyv, 218. cikkely (C.H. Beck, 1997) (nem hivatalos fordítás). Nanette Funk, Az abortusztanácsadás és az 1995-ös német abortusztörvény, 12 Conn. J. Int'l L. 51–52 (1996); (Grosse Mehrheit für das neue Abtreibungsrecht. Fristenregulung mit Beratungspflicht beschlossen, Frankfurter Allgemeine Zeitung, 1995. június 30.).
- ³³ Alkotmánybírósági határozat 64/1991 (XII. 17) (1991).
- ³⁴ Az ENSZ Egyetemes Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata, UN GAOR, 1. cikkely, G.A. 217. hat., ENSZ dokumentum A/810, 1948.
- ³⁵ UN GAOR 3. közgyűlés, 99. megbesz. 110–124, ENSZ dokumentum A/PV/99, 1948.
- ³⁶ UN GAOR 3. közgyűlés., 183. megbesz. 119, ENSZ dokumentum A/PV/183, 1948.
- ³⁷ A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezménye, 1966. december 16. 993 UNTS 171, hatályba lépés: 1976. március 23.
- ³⁸ UN GAOR Melléklet, 12. ülés, 33. napirendi pont, 96. ügy, ENSZ dokumentum A/C.3/L.654; UN GAOR, 12. ülés, 33. napirendi pont, 113. ügy ENSZ dokumentum A/3764, 1957. A Bizottság végül a 6. cikkely elfogadása mellett szavazott, amely nem utal a fogantatásra, 55 szavazattal, 0 ellenszavazattal, 17 tartózkodással.
- ³⁹ Az Emberi Jogi Bizottság összegző megfigyelései, ENSZ dokumentum CCPR/C/79/Add.104; Az Emberi Jogi Bizottság összegző megfigyelései Chile, 30/3/1999, UN GAOR, EJB., 65. ülés, 1740. találkozó, 15e. bekezdés Argentína, 15/11/2000, ENSZ dokumentum. CCPR/CO/70/ARG, 14. bekezdés; Az Emberi Jogi Bizottság összegző megfigyelései : Costa Rica, 08/04/99, ENSZ dokumentum CCPR/C/79/Add.107, 11. bekezdés; Az Emberi Jogi Bizottság összegző megfigyelései : Peru; Az Emberi Jogi Bizottság összegző megfigyelései : Tanzániai Egyesült Köztársaság, 18/08/98, ENSZ dokumentum CCPR/C/79/Add.97, 15. bekezdés; Az Emberi Jogi Bizottság összegző megfigyelései : Venezuela, 26/04/2001, ENSZ dokumentum CCPR/CO/71/VEN, 19. bekezdés; Az Emberi Jogi Bizottság összegző megfigyelései : Lengyelország, 05/11/2004, ENSZ dokumentum CCPR/CO/82/POL, 8. bekezdés; Az Emberi Jogi Bizottság összegző megfigyelései: Bolívia, 05/05/97, ENSZ dokumentum CCPR/C/79/Add.74, 22. bekezdés
- ⁴⁰ Az Emberi Jogi Bizottság összegző megfigyelései: Kolumbia, 03/05/97, ENSZ dokumentum CCPR/C/79/Add.76, 24. bekezdés; Az Emberi Jogi Bizottság összegző megfigyelései: Ecuador, 18/08/98, ENSZ dokumentum CCPR/C/79/Add.92, 11. bekezdés; Az Emberi Jogi Bizottság összegző megfigyelései: Mongólia, 25/05/2000, ENSZ dokumentum CCPR/C/79/Add.120, 8(b). bekezdés; Az Emberi Jogi Bizottság összegző megfigyelései : Lengyelország, 29/07/99, ENSZ dokumentum CCPR/C/79/Add.110, 11. bekezdés; Az Emberi Jogi Bizottság összegző megfigyelései : Szenegál, 19/11/97, ENSZ dokumentum CCPR/C/79/Add 82, 12. bekezdés.
- ⁴¹ Emberi Jogi Bizottság, 28. számú általános megjegyzés: A férfiak és nők jogainak egyenlősége (68. ülés, 2000), 10. bekezdés, újranyomva az Emberi Jogok Egyezménye Testületei által elfogadott általános megjegyzések és ajánlások gyűjteményében, 12/05/2004, ENSZ dokumentum HRI/GEN/Rev.7.
- ⁴² Emberi Jogi Bizottság, 1153/2003. számú kommuniké, K.L. kontra Peru, ENSZ dokumentum CCPR/C/85/D/1153/2003 (2005) [a továbbiakban: K.L. kontra Peru].
- ⁴³ K.L. kontra Peru, ENSZ Emberi Jogi Bizottság 1153/2003. számú Kommuniké, elfogadva 2005. október 24-én.
- ⁴⁴ Egyezmény a Gyermekek Jogairól, 44/25. számú közgyűlési határozat, Melléklet, UN GAOR 44. ülés 49. számú kiegészítés, 166. számú ENSZ dokumentum A/44/49 (1989) (hatályba lépett: 1990. szeptember 2.).
- ⁴⁵ ENSZ Emberi Jogi Bizottság: Kérdés a Gyermekjogi egyezménnyel kapcsolatban: a munkacsoport jelentése, 36. ülés, ENSZ dokumentum E/CN.4/L/1542 (1980).
- ⁴⁶ Gyermekjogi bizottság, 4. számú Általános megjegyzés: A serdülőkori egészség és fejlődés a Gyermekjogi egyezmény kontextusában (2003. évi 33. ülés) 31. bekezdés, újranyomva az Emberi Jogok Egyezménye Testületei által elfogadott általános megjegyzések és ajánlások gyűjteményében, 12/05/2004, ENSZ dokumentum HRI/GEN/Rev.7.
- ⁴⁷ A Gyermekjogi Bizottság összegző észrevételei: Guatemala, 9/7/2001, ENSZ Gyermekjogi Bizottság, 27. ülés, p.40, ENSZ dokumentum CRC/C/15/Add.154; A Gyermekjogi Bizottság összegző észrevételei: Csád, 24/8/1999, UN GAOR, Gyermekjogi Bizottság, 21. ülés, 557. megbesz., 30. bekezdés, ENSZ dokumentum CRC/C/15/Add.107; A Gyermekjogi Bizottság összegző észrevételei: Nicaragua, 24/8/1999, UN GAOR, Gyermekjogi Bizottság, 21. ülés, 557. megbesz. 35. bekezdés, ENSZ dokumentum CRC/C/15/Add.108.
- ⁴⁸ A Gyermekjogi Bizottság összegző észrevételei: Csád, 24/8/1999, UN GAOR, Gyermekjogi Bizottság, 21. ülés, 557. megbesz. 30. bekezdés, ENSZ dokumentum CRC/C/15/Add.107; A Gyermekjogi Bizottság összegző észrevételei: Nicaragua, 24/8/1999, UN GAOR, Gyermekjogi Bizottság, 21st Session, 557. megbesz. 35. bekezdés, ENSZ dokumentum CRC/C/15/Add.108.
- ⁴⁹ Az Egyesült Nemzeteknek a nőikkel szembeni hátrányos megkülönböztetés minden formájának kiküszöböléséről szóló egyezménye, 34/180. számú közgyűlési határozat (1979. december 18.).
- ⁵⁰ Az ENSZ Egyesült Nemzeteknek a nőikkel szembeni hátrányos megkülönböztetés elleni (CEDAW) Bizottsága, Általános ajánlások 24: A nők és az egészség (20. ülés, 1999), az Emberi Jogok Egyezménye Testületei által elfogadott általános megjegyzések és ajánlások gyűjteménye, 274. rész, 14. bekezdés, 14, ENSZ dokumentum HRI/GEN/1/Rev.7 (2004).
- ⁵¹ Az ENSZ Egyesült Nemzeteknek a nőikkel szembeni hátrányos megkülönböztetés elleni (CEDAW) Bizottsága, Általános ajánlások 24: A nők és az egészség (20. ülés, 1999), az Emberi Jogok Egyezménye Testületei által elfogadott általános megjegyzések és ajánlások gyűjteménye, 274. rész, 14. bekezdés, 14, ENSZ dokumentum HRI/GEN/1/Rev.7 (2004).
- ⁵² A Center for Reproductive Rights és a Torontói Egyetem nemzetközi programja a reprodukív és szexuális egészséggel kapcsolatos törvényekről. A jogok érvényesítése: Az ENSZ egyezményeinek betartásáért felelős bizottságok reprodukív és szexuális jogokkal kapcsolatos munkájának elemzése (Bringing Rights to Bear: An Analysis of the Work of the U.N. Treaty Monitoring Bodies on Reproductive and Sexual Rights), New York: CRR, 2002.

- ⁵³ A Jogi és adminisztratív kérdések bizottságának jelentése, 1. rész, 6. bekezdés, 1949. szeptember 5., a Travaux Préparatoires gyűjteménye, I. kötet (1975), 194. oldal
- ⁵⁴ Az ENSZ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, UN GAOR, Art.1, G.A. Res.217, ENSZ dokumentum A/810, 1948; A Jogi és adminisztratív kérdések bizottságának jelentése, 1. rész, 6. bekezdés, 1949. szeptember 5., a Travaux Préparatoires gyűjteménye, I. kötet (1975), 194. oldal
- ⁵⁵ Európai egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről, 312 UNTS 221 (érvénybe lépett: 1953. szeptember 3.), módosítva az Egyezmény 4, 6, 7, 12 és 13. protokolljával.
- ⁵⁶ *Paton kontra Egyesült Királyság*, App. No. 8317/78, Az Európai Bizottság az Emberi Jogokról, 1980. május 13. Európai Emberi Jogi Jelentés 408 (1981), (Bizottsági jelentés), idézve még, mint X. kontra EK.
- ⁵⁷ *Paton kontra Egyesült Királyság*, App. No. 8317/78, Az Európai Bizottság az Emberi Jogokról, 1980. május 13. Európai Emberi Jogi Jelentés 408 (1981), (Bizottsági jelentés), idézve még, mint X. kontra EK.
- ⁵⁸ *RH kontra Norvégia*, Határozat az felvehetőségről, App. No.17004/90, 73 Az Európai Bizottság az Emberi Jogokról nyilatkozat és jelentés 155 (1992. május 19.).
- ⁵⁹ *Boso kontra Olaszország*, App. No.50490/99, Az Európai Bizottság az Emberi Jogokról (2002. szeptember). American Declaration, OAS Off. Rec. OEA/Ser.L/V/II.82, Doc.6, Rev.1(1948).
- ⁶⁰ Id. a 84. bekezdést
- ⁶¹ A Bíróság nem találta úgy, hogy Franciaország állampolgári műhibája káros, és a közegészségügyet védő szabályozó törvények elegendő jogorvoslatot nyújtanak a felperest ért kár tekintetében. Id. a 89, 92-93. bekezdéseket
- ⁶² *Vo kontra Franciaország*, App. No. 53924/00, Eur. Ct. H.R., (2004. július 8.).
- ⁶³ Id. az 50. bekezdést.
- ⁶⁴ *Evans kontra Egyesült Királyság*, App. No. 6339/05, Eur. Ct. H.R. (2006. március 7.).
- ⁶⁵ Id. a 46. bekezdést.
- ⁶⁶ Ez Európai Unió Alapvető Jogainak Chartája, OJ 2000/C 364/01.
- ⁶⁷ Az információk ebben a részben főképp az Emberi Jogok Európai Bíróságához benyújtott amicus briefből származnak, amelyet az Emberi Jogok Európai Bíróságához nyújtott be az ABC kontra Írorság jogesetben (25579/05. számú indítvány) a Center for Reproductive Rights és a Torontói Egyetem, benyújtás dátuma 2008. október 31.
- ⁶⁸ Albin Eser és Hans-Georg Koch, *Abortusz és törvény – A nemzetközi összehasonlítástól a jogi stratégiáig* 259-267 (The Hague Asser Press 2005).
- ⁶⁹ Lásd pl. CEDAW általános ajánlások: 24, supra note 8, 31(c). bekezdés
- ⁷⁰ Lásd Raj Rai és Lesley Regan, ismételt spontán vetélés, 368 LANCET 601 (2006); R.J. Cook & S. Howard. "Accommodating Women's Differences under the Women's Anti-Discrimination Convention" (A nők antidiskriminációs egyezményének értelmében a női különbözőség elfogadása) (2007) 56 Emory L.J. 1039, 1050.
- ⁷¹ Véronique Filippi és mtsai., *Maternal Health in Poor Countries: The Broader Context and a Call for Action* (Az anyák egészsége a szegény országokban. A szélesebb kontextus és felhívás a cselekvésre), 368 LANCET 1535 (2006).
- ⁷² Lásd pl. A CEDAW Bizottság Összegző Megfigyelései: Írorság, 186. bekezdés, ENSZ dokumentum A/54/38 (1999).
- ⁷³ Lásd pl. Az Emberi Jogi Bizottság összegző megfigyelései : Ecuador, 11, ENSZ dokumentum CCPR/C/79/Add.92 (1998); A CEDAW Bizottság Összegző Megfigyelései: Burundi, 62. bekezdés, ENSZ dokumentum A/56/38 (2001); A CEDAW Bizottság Összegző Megfigyelései: Chile, 229. bekezdés, ENSZ dokumentum A/54/38 (1999); A CEDAW Bizottság Összegző Megfigyelései: Chile, 20. bekezdés, ENSZ dokumentum CEDAW/C/CH/CO/ (2006); A CEDAW Bizottság Összegző Megfigyelései: Georgia, 112. bekezdés, ENSZ dokumentum A/54/38 (1999); A CEDAW Bizottság Összegző Megfigyelései: Görögország, 208. bekezdés, ENSZ dokumentum A/54/38 (1999); A CEDAW Bizottság Összegző Megfigyelései: Írorság, 186. bekezdés, ENSZ dokumentum A/54/38 (1999); A CEDAW Bizottság Összegző Megfigyelései: Kazahsztán, 76. bekezdés és 106. bekezdés, ENSZ dokumentum A/56/38 (2001); A CEDAW Bizottság Összegző Megfigyelései: Litvánia, 159. bekezdés, ENSZ dokumentum A/55/38 (2000); A CEDAW Bizottság Összegző Megfigyelései: Mongólia, 274. bekezdés, ENSZ dokumentum A/56/38 (2001); A CEDAW Bizottság Összegző Megfigyelései: Nicaragua, 301. bekezdés, ENSZ dokumentum A/56/38 (2001); A CEDAW Bizottság Összegző Megfigyelései: Szlovénia, 119. bekezdés, ENSZ dokumentum A/52/38/Rev.1 (1997).
- ⁷⁴ Albin Eser és Hans-Georg Koch, *Abortusz és törvény – A nemzetközi összehasonlítástól a jogi stratégiáig* 259-267 (The Hague Asser Press 2005).
- ⁷⁵ *Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. (A Szlovák Köztársaság alkotmánybíróságának határozata)* PL. ÚS 12/01-297, 2007. december 4.
- ⁷⁶ Albánia, Belgium, Bosznia-Hercegovina, Bulgária, Horvátország, Ciprus, Dánia, Finnország, Franciaország, Grúzia, Magyarország, Izland, Luxemburg, Macedónia, Moldova, Montenegró, Norvégia, Lengyelország, Portugália, Románia, Szerbia, Szlovénia, Spanyolország, Svédország, Törökország és az Egyesült Királyság mind megkövetelik két vagy több egészségügyi dolgozó jóváhagyását, mielőtt a nő alávetné magát gyógyító célú terhességmegszakításnak, amennyiben a terhessége meghaladott egy bizonyos időt. Az az időpont, ahol ez a kitétel alkalmazható általában az „abortusz saját kérésre” engedélyezett időszakának végét jelenti, és országonként változik. Például Albániában, Belgiumban, Bulgáriában, Dániában, Finnországban, Grúziában, Luxemburgban, Moldovában és Norvégiában mind megkövetelik a jóváhagyást a tizenkettedik hét után; Bosznia-Hercegovina, Horvátország, Macedónia, Montenegró, Szerbia, Szlovénia és Törökország a tizedik hét után követelik meg a beeleegyzést; Franciaország és Románia a tizenegyedik hét után; Izland a tizenhatodik hét után; Svédország a tizennyolcadik hét után; Ciprus, Magyarország, Lengyelország, Portugália, Spanyolország és az Egyesült Királyság pedig minden esetben ragaszkodik az igazoláshoz. Lásd pl. az 1995. december 7-i 8045. törvényt a terhességmegszakításról, 9., 11. cikkely (Albánia); Törvény a terhességmegszakításról 1990. április 3., 350(4). rész (a Büntető Törvénykönyv módosítása, 348, 350-352. rész) (Belgium); ENSZ Népesedési Divízió, *Abortuszstratégiák: Globális áttekintés*, 1. kötet, 65 (2001), elérhető: <http://www.un.org/esa/population/publications/abortion/index.htm> (Az 1977. október 7-i törvény összegzése (Bosznia-Hercegovina)) (2008. október 30-i állapot); 2. számú Kormányrendelet (1990. február 1), 1990, 14. cikkely (Bulgária); 1252-1978. tv., 1978. április 21., 15, 24, 35-37. cikkely (Horvátország); Büntető Törvénykönyv, 169A(b). rész (Ciprus); 350. számú törvény a terhességmegszakításról, 1973. június 13. 4. rész (Dánia); 239. számú törvény a terhességmegszakításról, 1970. március 24., 6. rész (Finnország); 2001-588. számú törvény az önkéntes terhességmegszakításról és a fogamzásgátlásról, 2001. július 4., 11. cikkely (Franciaország); 2000 évi törvény a művi terhességmegszakításról, 14(1), 15(4), 8(3). cikkely (Grúzia); 79. számú magzatvédelmi törvény, 1992. december 17., 12. cikkely (Magyarország); 25. számú törvény, 1975. május 25., 10-11. cikkely (Izland); Törvény a szexuális felvilágosításról, a titkos abortuszok megelőzéséről és az önkéntes terhességmegszakítás szabályozása, 1978. november 15., 353(3). cikkely, (Luxemburg); ENSZ Népesedési Divízió, *Abortuszstratégiák: globális kitekintés*, 3. kötet, 184. rész (2001), letölthető: <http://www.un.org/esa/population/publications/abortion/index.htm> (1977. április 22.-i törvény tartalmának összegzése (Macedónia), 1979. július 31-i törvény (Montenegró)) (2008. október 30-i állapot); 411-XIII. számú Egészségügyi törvény, 1995. március 28., 32(2),

(3). cikkely (Moldova); 50. számú törvény a terhességmegszakításról, 1975. június 13. 7–8. cikkely (Norvégia); Királyi Rendelet, 1978. december 1., (az 1975. június 13-i törvény végrehajtásához szükséges szabályozás), 12., 17. rész (Norvégia); Törvény a családtervezésről, az emberi embrió védelméről és a terhességmegszakítás lehetővé tételének feltételeiről, 1993. január 7., 4a(5). cikkely (Lengyelország); Büntető Törvénykönyv, 142(2). rész (Portugália); Büntető Törvénykönyv, 185(c). rész (Románia); A terhesség megszakításának feltételeiről és eljárásairól szóló törvény, 1977. június 29-i törvény, 12., 20., 25. cikkely (Szerbia); Törvény az orvosi intézkedésekről a szabad akaratból történő gyermekvállalás érvényesítésére, 1977. április 20., 25. rész (Szlovénia); 9. számú Alaptörvény, 1985. július 5., (a Büntető törvénykönyv módosításáról, 417. rész), 1(1). cikkely (Spanyolország); 1995. május 18-i törvény (az 1974-es Abortusztörvény módosításáról) 3. rész (Svédország); A méh kiürítésének és sterilizálásának adminisztrációjának és kontrolljának szabályozása, 1983. december 18. 5. cikkely (Törökország); 1967-es abortusztörvény, 1(1). rész, (Egyesült Királyság).